

Ks. prof. UAM dr hab. Dariusz Kwiatkowski – Wydział Teologiczny UAM w Poznaniu

**Recenzja rozprawy doktorskiej ks. mgra lic. Krzysztofa GIERY zatytułowanej:
Rewaloryzacja niedzieli po Soborze Watykańskim II w polskiej literaturze teologicznej,
napisanej w Zakładzie Teologii Liturgii na Wydziale Teologicznym
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu
pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Krzysztofa KONECKIEGO**

Wprowadzenie

Soborowa Konstytucja o liturgii przypomina: *Zgodnie z tradycją apostołską, która wywodzi się od samego dnia Zmartwychwstania Chrystusa, misterium paschalne Kościół obchodzi co siedem dni, w dniu, który słusznie nazywany jest dniem Pańskim albo niedzielą. W tym dniu wierni powinni schodzić się razem dla słuchania słowa Bożego i uczestniczenia w Eucharystii, aby tak wspominać Mękę, Zmartwychwstanie i chwałę Pana Jezusa i składać dziękczynienie Bogu, który ich „odrodził przez zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa ku żywej nadziei” (1P 1,3). Niedziela jest zatem najstarszym i pierwszym dniem świątecznym, który należy tak przedstawić i wpoić w pobożność wiernych, aby stał się również dniem radości i odpoczynku od pracy. Ponieważ niedziela jest podstawą i rdzeniem całego roku liturgicznego, nie należy jej przesłaniać innymi obchodami, jeżeli nie są rzeczywiście bardzo ważne (KL 102).* Reforma liturgiczna Soboru Watykańskiego II przywróciła właściwe znaczenie i miejsce niedzieli w świętowaniu roku liturgicznego.

Przeżywanie Dnia Pańskiego, czyli niedzieli, we wspólnocie Kościoła należy do podstawowych zagadnień wiary chrześcijańskiej. Wiara w dużej mierze zależy przecież od przeżywania po chrześcijańsku niedzieli. Można powiedzieć, że przeżywanie przez chrześcijanina niedzieli pokazuje jego wiarę. Niedzielę należy traktować jako dzień chrześcijańskiej tożsamości. Bez świętowania niedzieli jako Dnia Pańskiego, Dnia Zmartwychwstania Chrystusa, nie ma chrześcijanina.

Kościół na przestrzeni wieków zawsze wyrażał troskę o właściwe świętowanie niedzieli. Zasadniczo wyrażało się ono w uczestnictwie w niedzielnej Eucharystii i powstrzymaniu się od pracy, która nie jest konieczna. Akcentowano także inne elementy świętowania, np.: udział w nieszpórach, rodzinne spotkania, odwiedzanie chorych czy więźniów i pełnienie innych czynów miłosierdzia. Poprzez takie działania chrześcijanie

wyrażali radość zmartwychwstania, które ten dzień uobecniał oraz radość zbawienia, które stawało się ich udziałem.

Na przełomie drugiego i trzeciego tysiąclecia coraz częściej mówi się otwarcie o „kryzysie niedzieli”. Współczesne społeczeństwo pluralistyczne przechodzi głębokie przemiany społeczne, gospodarcze, kulturowe i religijne. W sprawach wiary to, co jeszcze do niedawna było czymś oczywistym, dziś już takim nie jest. Dotyczy to także sakralności i świętowania niedzieli. Na „kryzys niedzieli” składa się wiele złożonych przyczyn. Można do nich zaliczyć coraz słabszą wiarę i przywiązanie do tradycji religijnych, indywidualizacja życia, promocja liberalizmu i ateizmu, globalizacja, atrakcyjne propozycje na spędzenie niedzieli rozumianej tylko i wyłącznie jako dzień wolny od pracy.

Niestety, ze strony Kościoła widzimy dziś często bezradność, bezsilność i brak konstruktywnych programów naprawczych. Niekiedy można odnieść wrażenie, że jedyną propozycją Kościoła na świętowanie niedzieli jest obowiązek uczestnictwa w Eucharystii – często niedbale sprawowanej i mało uroczystej. Tymczasem chrześcijanin żyjący w Kościele nie może być obojętny wobec dokonujących się negatywnych przemian, a tym bardziej akceptować ich i przyjmować do swojego życia. Oznacza to, że nie może mu być obojętna jakość niedzielnego świętowania. Trzeba zdać sobie sprawę, że niedzielna Eucharystia dotyczy istoty chrześcijaństwa i jego egzystencji.

W poszukiwaniu skutecznych metod na przełamanie „kryzysu niedzieli” należy połączyć dziś wszystkie siły. Wielka odpowiedzialność spoczywa w tej kwestii również na chrześcijańskich ośrodkach naukowych. Ich naukowe poszukiwania, badania oraz nauczanie powinny pomagać duszpasterzom i wiernym w ponownym odkryciu niedzieli jako najważniejszego chrześcijańskiego święta. Niedziele należy widzieć również jako dobro kulturowe wpisane w naszą narodową tradycję.

Mając na uwadze treści zawarte we wprowadzeniu niniejszej recenzji, należy z radością przyjąć dysertację doktorską ks. mgra lic. Krzysztofa Giery, podejmującą temat rewaloryzacji niedzieli po Soborze Watykańskim II w polskiej literaturze teologicznej, która została napisana na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu pod kierunkiem wybitnego polskiego liturgisty ks. prof. dra hab. Krzysztofa Koneckiego.

1. Cel, problem i metoda dysertacji

Celem rozprawy doktorskiej ks. mgra lic. Krzysztofa Giery było ukazanie waloru niedzieli jako dnia prawdziwie poświęconego Bogu. Jego poszukiwania badawcze szły w kierunku przedstawienia najważniejszych form świętowania Dnia Pańskiego oraz wskazania

ich pozytywnych aspektów dla rozwoju życia duchowego chrześcijanina. Autor pragnął również pokazać, że nieustannie rozwijający się postęp cywilizacyjny może mieć pozytywny wpływ na rozpowszechnianie zróżnicowanych i bogatych wartości niedzieli w dzisiejszym świecie i życiu każdego człowieka. Doktorant, zdając sobie sprawę z różnych zagrożeń dla niedzieli w obecnym czasie, szczegółowo je opisuje i próbuje pokazać drogi rozwiązania problemu w Kościele i w rodzinie.

Zróżnicowanie podjętych poszukiwań badawczych domagało się użycia kilku metod. Zasadniczo w pracy posłużono się metodą opisową: historyczno – kanoniczną w pierwszej części dysertacji oraz metodą analityczną w jej drugiej części. W poszczególnych częściach pracy widać także umiejętność wykorzystania metody syntetycznej, która wiąże się z metodami pierwszymi i podstawowymi. W niektórych częściach rozprawy, zwłaszcza w III i IV rozdziale, Autor daje się poznać jako wnikliwy obserwator rzeczywistości, którą potrafi właściwie ocenić i wyciągnąć logiczne i trafne wnioski.

W swoich poszukiwaniach, mających na celu ukazanie waloryzacji niedzieli po Soborze Watykańskim II, Autor odwołał się do bardzo bogatej literatury, którą tworzą: źródła biblijne, liturgiczne, patrystyczne, dokumenty papieskie oraz dokumenty NUK. Temat dysertacji wskazał, że źródłem badań będzie posoborowa literatura teologiczna podejmująca tematykę związaną z niedzielą. Należy w tym miejscu podkreślić bogactwo i zróżnicowanie źródeł wykorzystanych w poszukiwaniach naukowych, których owocem stała się niniejsza dysertacja doktorska.

2. Struktura rozprawy

Dysertacja doktorska ks. mgra lic. Krzysztofa Giery składa się z wykazu skrótów, wstępu, czterech rozdziałów podzielonych na paragrafy, zakończenia, bibliografii, aneksów oraz streszczenia w języku polskim i angielskim. W sumie 239 stron. Rozdziały i zamieszczone w nich paragrafy są ułożone w sposób logiczny, wynikający i zasadniczo proporcjonalny.

W pierwszym rozdziale Doktorant dokonuje historiozbowczego spojrzenia na niedzielę. W rozdziale zatytułowanym: „Niedziela w historii zbawienia” wychodzi od powstania i teologii szabat. Następnie akcentuje wydarzenie zmartwychwstania, które dokonało się w niedzielę i stało się jej sercem. W końcu, dochodzi do nauczania Magisterium Kościoła na temat Dnia Pańskiego. Autor, chcąc odkryć na nowo wartość niedzieli, słusznie wychodzi od genezy szabat i form jego świętowania. Dzięki temu możemy zobaczyć ciągłość historii zbawienia i wypełnienie starotestamentalnych zapowiedzi i figur w Jezusie Chrystusie. Krótka synteza historyczna pokazuje wpływ szabat na ukształtowanie się niedzieli chrześcijańskiej. Jezus

wypełnił czas i wybrał pierwszy dzień tygodnia na dzień swojego zmartwychwstania i zesłania Ducha Świętego. W ten sposób niedziela stała się początkiem nowego stworzenia. Oficjalne nauczanie Kościoła zawsze podkreślało powyższe walory zbawcze niedzieli i wzywało do jej świętowania. Bogactwo form świętowania przedstawione zostało w trzecim paragrafie rozdziału. Doktorant przypomina starożytne dokumenty kościelne jak również te, które ukazały się po Soborze Watykańskim II. Ks. mgr lic. Krzysztof Giera słusznie zauważa, że w ostatnich czasach Kościoł, widząc zagrożenia dla niedzieli, wypowiada się w sposób pozytywny i jednoznaczny o świętości niedzieli i konieczności jej świętowania.

W drugim rozdziale zatytułowanym: „Świętowanie niedzieli uświęceniem życia chrześcijańskiego” Doktorant przedstawia szczegółowo formy świętowania niedzieli, które pozwalają współczesnemu człowiekowi na prawdziwe uświęcenie tego dnia. Świętowanie niedzieli w naturalny sposób prowadzi do uświęcenia samego siebie, rodziny i środowiska, w którym żyje, a także wspólnoty Kościoła, do której przynależy. Najważniejszymi formami świętowania niedzieli są: niedzielna Eucharystia, Liturgia Godzin, lektura Pisma Świętego, wspólna modlitwa oraz spędzanie czasu w gronie najbliższych. W centrum świętowania niedzieli zawsze jest zgromadzenie eucharystyczne. Msza Święta jest źródłem i szczytem świętowania niedzieli. Z niej wypływają wszystkie inne formy świętowania i radowania się z faktem spotkania z Chrystusem zmartwychwstałym, który wyjaśnia nam Pisma i łamie dla nas chleb.

Drugą część dysertacji rozpoczyna rozdział III zatytułowany: „Niedziela w dobie globalizacji”. W tej części Autor dokonuje oceny rzeczywistej sytuacji współczesnego chrześcijanina i zagrożeń dla zachowania świętości niedzieli. Nie pozostaje jednak tylko na negatywnym wskazaniu konkretnych negatywnych rzeczywistości i wynikających z nich zagrożeń, ale próbuje pokazać drogi wyjścia pozwalające przeciwstawić się tym zagrożeniom. Mówiąc o zagrożeniach i laicyzacji niedzieli, wskazuje na następujące zjawiska: konsumpcjonizm, makdonaldyzacja, multikulturowość, praca podejmowana w dzień święty czy nadmierne korzystanie z dostępnych środków społecznego przekazu (internet, telewizja, kolorowe pisma i magazyny, itd.). Autor słusznie zauważa, że zjawiska te wynikają ze zmieniającego się modelu spędzania czasu przez ludzi, co z kolei ma wpływ na tworzenie się nowej obyczajowości. Chcąc ochronić niedzielę jako dzień święty, podejmowane są różne inicjatywy podkreślające wartość osoby ludzkiej jako adresata dzieła zbawczego. Doktorant zwraca uwagę, że punktem wyjścia ochrony niedzieli jest ponowne odkrycie jej zbawczej wartości. Trzeba zobaczyć, że tu nie chodzi tylko o uświęcenie czasu, ale przede wszystkim o uświęcenie człowieka.

Zagrożenia dla niedzieli rodzą konkretny postulat nowej ewangelizacji Dnia Pańskiego. Wyzwania związane z nową ewangelizacją niedzieli zostały przedstawione w czwartym rozdziale dysertacji. Nowa ewangelizacja powinna objąć swoim oddziaływaniem rodzinę, Kościół a także całe społeczeństwo w Polsce. Autor proponuje, by to dzieło dokonywało się przy użyciu środków masowego przekazu radia, telewizji, prasy oraz Internetu. Poprzez te środki winna dokonywać się pozytywna i chrześcijańska promocja niedzieli. Doktorant podkreśla dużą rolę w rewaloryzacji niedzieli Ruchu Społecznego Świątowania Niedzieli, który stale przypomina o ważności tego dnia. Ten ruch przez swój program formacyjny podejmuje różnorodne akcje (konferencje, marsze, spotkania, happeningi, itd.) mające na celu zachęcenie do świątowania niedzieli jako dnia świętego. Dużą rolę w dziele ewangelizacji powinny odgrywać rodziny i ruchy kościelne: Domowy Kościół, Ruch Światło – Życie, Krąg Biblijny, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży czy Akcja Katolicka.

Podsumowując, Doktorant zwraca uwagę, że nowa ewangelizacja niedzieli staje się dziś niezbędnym elementem w kształtowaniu ludzkich sumień. Ewangelizować ludzi, to dawać im nowe życie, wprowadzać ich w prawdziwą relację z Bogiem dzięki wierze w Niego i w prawdy, które On objawia. Dlatego trzeba tu wziąć pod uwagę głównie aspekt praktyczny i dawać świadectwo bycia wiernym uczniem Chrystusa, który prawdziwie świętuje Dzień Pański.

3. Osiągnięcia dysertacji

Ks. mgr lic. Krzysztof Giera jako cel swojej dysertacji doktorskiej postawił rewaloryzację niedzieli jako dnia świętego, które uobecnia zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa, zesłanie Ducha Świętego oraz daje początek nowemu stworzeniu. Autor, opierając się o zróżnicowane źródła i zasadniczo polskojęzyczną literaturę przedmiotu, w sposób bardzo konkretny przedstawia zagrożenia dla niedzieli oraz wskazuje drogi rozwiązania tzw. „kryzysu niedzieli”. Ponieważ obecnie niedziela stała się dla wielu wyłącznie ostatnim dniem weekendu i czasem na zasłużony odpoczynek po całym tygodniu pracy, należy przywrócić jej sakralny i święty charakter.

Rewaloryzacja niedzieli staje się przypomnieniem prawdziwej wartości tego dnia, która we współczesnych społeczeństwach została zatracona. Dlatego, choć może wydawać się to albo oczywiste, albo dziwne, ważnym osiągnięciem rozprawy jest przypomnienie historiozbawczego znaczenia niedzieli. Niedziela jest dniem uobecniającym największe zbawcze wydarzenia, które dokonały się w historii. Ta prawda winna być obecna w sposobie celebrowania i uczestnictwa w niedzielnej Mszy Świętej. Dla każdego kapłana i wiernego

niedzielną Eucharystia winna być najważniejszym wydarzeniem w ciągu całego tygodnia. W tym miejscu można postawić retoryczne pytania: czy tak rzeczywiście jest? Czy to widać w naszych parafialnych niedzielnych zgromadzeniach eucharystycznych? Dobrze, że Autor przypomina starożytne i proponowane również dziś inne formy świętowania niedzieli, które wpływają z natury tego dnia oraz łączą się z Eucharystią: Liturgia Godzin, modlitwa rodzinna, rozważanie słowa Bożego, czyny miłosierdzia, rodzinne spotkania. To niby takie oczywiste, ale niestety coraz rzadziej praktykowane.

Do ważnych osiągnięć dysertacji należy rzetelna i krytyczna ocena zjawisk dokonujących się we współczesnym świecie i zagrożeń, które z nich wynikają dla niedzieli. Trzeba wciąż przypominać o niebezpieczeństwach, które przynosi ze sobą laicyzacja życia, liberalizm, ateizm, konsumpcjonizm, multikulturowość ze źle rozumianą tolerancją, makdonaldyzacja czy źle wykorzystywany rozwój techniki. Do tych zjawisk dodałbym jeszcze zagrożenia związane z mnożeniem na niespotykaną kiedykolwiek skalę telenoweli. W większości z nich niedziela i jej świętowanie nie istnieją. Myślę, że byłby to ciekawy temat do podjęcia odpowiednich badań.

W końcu bardzo cennym osiągnięciem rozprawy doktorskiej ks. Krzysztofa Giery jest sformułowanie postulatu o konieczności nowej ewangelizacji niedzieli. Ona powinna objąć cały Kościół i wszystkie jego stany, począwszy od biskupów, poprzez prezbiterów i cały lud. Kościół w swoim nauczaniu daje pewne sugestie i propozycje. Teraz trzeba je wykorzystać i wcielić w życie. Doktorant wskazał w swojej dysertacji konkretne propozycje i ludzi odpowiedzialnych za prowadzenie tego dzieła. Nowa ewangelizacja wydaje się być skutecznym sposobem na uratowanie świętości niedzieli. To z kolei, prowadzi do uratowania naszej chrześcijańskiej tożsamości.

4. Ogólna ocena rozprawy i pytania dla Doktoranta

Dysertacja ks. mgra lic. Krzysztofa Giery zrealizowała postawiony w temacie cel i zrealizowała w bardzo dobry sposób zapowiadany problem badawczy. Do pozytywnych aspektów strony formalnej rozprawy należy zaliczyć: precyzyjny i naukowy język – jednocześnie bardzo przystępny i pisany poprawną polszczyzną; poprawne, konsekwentne i bogate treściowo przypisy; bardzo bogata bibliografia i bardzo dobre podsumowania poszczególnych rozdziałów, staranna i estetyczna strona graficzna rozprawy.

Niniejsza rozprawa może być poważnym przyczynkiem do wspomnianego wyżej dzieła nowej ewangelizacji niedzieli. Stąd jej adresami powinni być biskupi, prezbiterzy, katecheci,

wszyscy odpowiedzialni w Kościele za duszpasterstwo, a także wierni świeccy, którzy dzięki interesującej lekturze mogą na nowo odkryć lub pogłębić wartość niedzieli we własnym życiu.

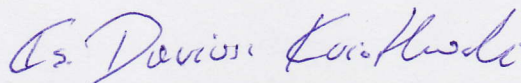
Uważam, że po naniesieniu drobnych korekt stylistycznych, interpunkcyjnych oraz przemyśleniu układu bibliografii (dość trudno znaleźć klucz pozycji znajdujących się w źródłach – sugerowałbym umieszczenie źródeł liturgicznych oraz patrystycznych i historycznych zaraz po źródle biblijnym), dysertację należałoby wydać drukiem. Przed opublikowaniem recenzent sugeruję także ponowne przejście przypisów i dokonanie ujednoliczeń i poprawek zgodnymi z zasadami metodologii pisania prac naukowych (zasady korzystania z dzieł zbiorowych – np. s. 15, przypis 8, cytowanie Pisma św., np. s. 21 i 22 oraz używania określeń: „tamże”, np. s. 61, przypis 11 i 12.)

Po bardzo interesującej lekturze dysertacji doktorskiej ks. mgra lic. Krzysztofa Giery nasuwają się następujące pytania od recenzenta:

1. Proszę wskazać pozytywne aspekty postępu techniki pozwalające głębiej i lepiej przeżywać niedzielę jako Dzień Pański.
2. W jaki sposób we wspólnocie parafialnej można lepiej świętować niedzielę jako „Dies hominis”?

5. Wniosek końcowy

Całą rozprawę doktorską należy ocenić wysoko i pozytywnie. Dysertacja ks. mgra lic. Krzysztofa GIERY została napisana w sposób dojrzały merytorycznie, metodologicznie i formalnie Stanowi samodzielne, odkrywcze i poważne osiągnięcie naukowe w pełni odpowiadające wymaganiom stawianym rozprawom doktorskim. Wnoszę zatem o jej przyjęcie przez Radę Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu i o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. prof. UAM dr hab. Dariusz Kwiatkowski

Wydział Teologiczny UAM w Poznaniu